

HOEFBLAD

54^e jaargang nr.2 lente 2017

Foto Fia Grootzwagers

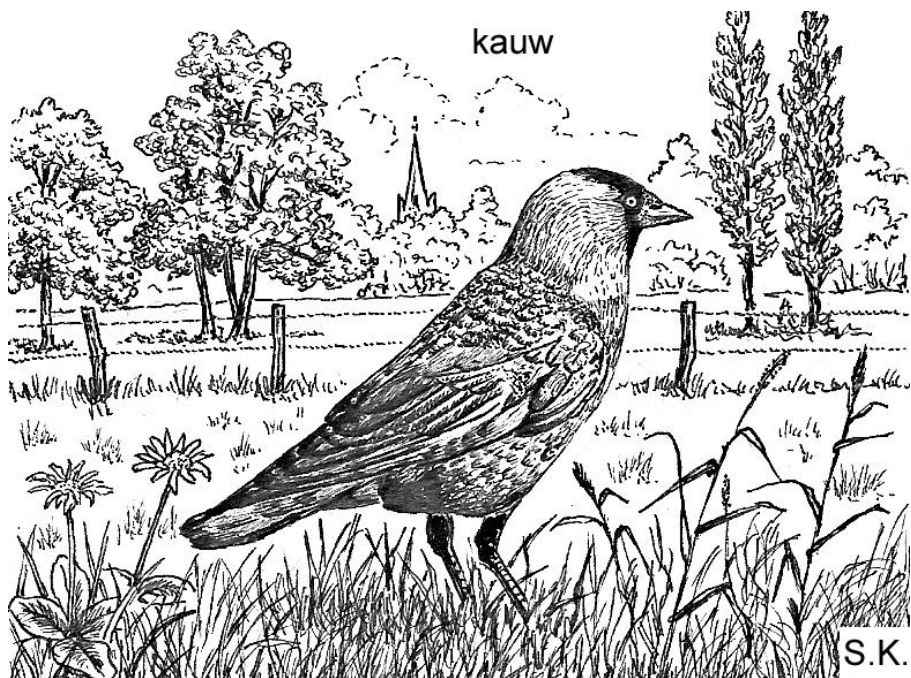
NATUURVERENIGING

KEN EN GENIET

BESTUURSPRAATJE

Als ik dit stukje schrijf, hoor ik buiten alweer de eerste vogels roepen, ze beginnen al koppeltjes te vormen, ook al is het nog maar begin februari. Ja, sommige soorten zijn al bezig met hun nest, net als elk jaar is het in mijn omgeving een hoop geruzie, om de beste plekken. In het bijzonder de eksters en kauwen trekken ten strijde, het begint met een enkel koppeltje, maar al gauw groeit de groep uit, zowel bij de eksters als bij de kauwen. Het hoogste aantal eksters was 12 stuks, maar ook bij de tegenpartij de kauwen groeide het aantal strijders tot wel 15 stuks. Ze vlogen van de ene boom naar de andere, telkens elkaar verjagend, zeker de bomen met de oude nesten vormden een waar strijdtoneel. Waar eerst de kauwen de winnende partij leek te worden, gezien de takken die van de eksternesten geroofd werden, veranderde de situatie al snel in het voordeel van de eksters. Het was alsof een

scheidsrechter de partijen uit elkaar haalde, de rust keerde weer, de eksters herstelden hun nest en even verderop werd zelfs een start gemaakt met een nieuw nest. De kauwen bleef niets anders over, dan zich tevreden te stellen met andere takken voor hun eigen nest, deze vogels zijn behendig en weten takken af te breken, maar ook zie ik ze

regelmatig bezig, met het afstrippen van schors, wat ze mee nemen naar hun nestplek. Aan mijn huis heb ik een kunstnest hangen, officieel is dit voor de bosuil, maar het is al jaren in gebruik bij de kauwen, ook nu zie ik hun kopjes naar buiten steken, alhoewel het mij nog niet helemaal duidelijk is welk koppeltje er dit jaar gebruik van gaat maken, daar zijn nog onderlinge twisten over.

Ook dit jaar kunt u de lente weer beleven via de camera's van Vogelbescherming, welke soorten er in beeld komen, wordt pas bij aanvang van Beleef de Lente bekend gemaakt, zeker is al wel dat de tuin van Peter Verschure weer een belangrijke bijdrage zal gaan leveren. Begin maart gaan de eerste beelden weer uitgezonden worden, kijk ook eens op www.beleefdelente.nl en geniet mee van de vogels en leer hun gedrag kennen.

In januari zijn onze gidsen weer om de tafel gaan zitten en hebben een nieuw tochtenprogramma samengesteld, met heel veel afwisseling. Deze vrijwilligers doen dit met heel veel plezier, zij dragen hun kennis graag over aan u, dus maak ook eens uw keuze uit de tochtenlijst en ga mee, u steekt er altijd wat van op.

Als u mee gaat is het misschien ook eens leuk om een verslagje te schrijven, we kunnen nog wel wat schrijverstalent gebruiken. Hebt u iets anders waarvan u denkt, dat het interessant is om met de andere leden te delen, kom er gerust mee voor de dag, zodat we een mooi gevuld Hoefblad krijgen.

Tenslotte nog een droevig bericht, op 6 januari is ons gewaardeerd lid, Jan Aarden overleden, Jan werd 74 jaar.

Jan leed al langere tijd aan een slopende ziekte, toch heeft hij zich tot het laatst bijzonder dienstbaar gemaakt voor onze Natuurvereniging. Jan had zitting in de werkgroep voor het realiseren van een nieuw verenigingslokaal, menig tekening ontsproot uit zijn gedachten. Diverse keren heeft Jan een goed woord gedaan, bij de gesprekken die gevoerd werden met onze gemeente.

Voorheen maakte Jan menig tocht mee, wat hij altijd wist te waarderen, vooral de vriendschap binnen onze vereniging sprak hem enorm aan.

Bij mijn laatste gesprek met Jan, net voor de feestdagen, zei hij altijd enorm genoten te hebben, van alle activiteiten binnen onze natuurvereniging, hij hoopte dat ondanks de vele problemen met het realiseren van een verenigingsruimte, dit op korte termijn verwezenlijkt zou worden. Helaas heeft Jan dit niet meer mee mogen maken.

Wij zullen Jan herinneren als een gediensig en vriendelijk persoon, welke altijd positief in het leven stond.

Christ Grootzwagers (voorzitter)

OISTERWIJKSE VENNEN 13-11-2016

Wederom met een leuke groep ging het deze dag richting Oisterwijk, waar we vanuit het bezoekerscentrum een wandeling langs de prach-

tige vennen gingen maken.

De tientallen vennen stammen uit de laatste ijstijd. De meeste zijn gevormd door de wind: die sleet de laagtes uit en stoof het zand op tot grote hopen eromheen. Later vulden de kommen zich met regenwater. Bij het bezoekerscentrum van Natuurmonumenten steken we de weg over en belanden al snel in een dennenbos, ooit aangeplant voor de houtproductie, in de tijd dat men dacht dat er veel behoefte aan stuthout zou komen voor de mijnen. Het masthout heeft de eigenschap flink te kraken voor het afbreekt, iets dat men in de mijnbouw als waarschuwingssignaal goed kon benutten. Maar daar het bomenbestand hier nog staat is deze optie van geld verdienen niet doorgegaan, de mijnen sloten voortijdig. Nu is men bezig het bos om te vormen naar

bosuil

een natuurlijk bos, met een mengelmoes van dennen en loofhout. Dit is beter voor de zogenaamde biodiversiteit en mooi meegenomen is, dat er in een gemengd bos ook minder ziektes optreden. De vogelstand is er behoorlijk op vooruit gegaan, we liepen over een bospad, waar in het broedseizoen van de bosuil, het karakteristieke geluid vaak te horen is. We namen even een zijpadje richting de Brouwkuip, dit ven heet zo, omdat de brouwers hier hun kuipen reinigden. Voorheen deden ze dat in de Voorste stroom, maar deze raakte meer en meer vervuild, dit door chemicaliën welke gebruikt werden in de wol-industrie. Hier hoorden we de boomklever, sommige noemen hem de plakspecht, echter met een specht heeft

hij weinig van doen. Deze vogel kan zowel omhoog als omlaag kruipen langs de boomstam, in tegenstelling tot de boomkruiper. De boomklever maakt bij dit kruipen tegen takken en de boomstam geen gebruik van zijn staart, hij heeft dan ook een zeer kort staartje. Dat is dan ook gelijk het verschil met de boomkruiper en de spechten, welke wel gebruik maken van hun staart. De klever is een echte insecteneter, hij is constant op zoek naar spinnetjes, kevers en andere insecten. Net als de specht hoort hij uitstekend, zo spoort hij zijn prooi op welke vaak achter de schors verscholen zit, met zijn sterke spitse snavel hakt hij de schors kapot, om zo bij zijn voedsel te komen. Daarnaast eet de vogel ook bessen, noten en graan, dus ook op de voedertafel is hij een welkome gast. Nestelen doet deze vogel vaak in oude spechtenholten, het invlieggat wordt door de boomklever verkleind, zodat vijanden er

niet meer in kunnen, hij doet dit met modder, zit hij in een nestkast dan heeft hij hetzelfde gedrag en metselt het gat dicht op zijn maat. Verder liepen we door en kwamen bij enkele gebouwen, waarvan één het Boshuis Venkraai, een kleine uitspanning. Daarnaast staat een voormalige boerderij. Venkraai is een oude boswachterswoning, de toenmalige boswachter had toestemming, om wat bij te verdienen en verkocht snoep, koffie en limonade, pas veel later groeide het uit tot het huidige eetcafé.

De naam Venkraai is een streeknaam van de zwarte stern, welke hier vroeger heeft gebroed op de vennen, nu zie je ze hier niet meer.

We sloegen af en liepen richting het Goorven, dat zijn naam ontleend aan de situatie in het verre verleden, toen lag hier nog moeras (goor), dat langzaam verlandde. Zo vormde zich een behoorlijke laag turf, wat door de mensen in de wijde omgeving gebruikt werd als brandstof, er werd dus turf gestoken.

Nu hadden er werkzaamheden plaats gevonden, om de vennen te vrijwaren van blad en naaldafval, vele bomen stonden te dicht op de oevers, waardoor de vennen verzuurden. Na de kap van deze randbomen hoopt men dan de verzuring tot stilstand komt. Tevens wordt er in het ven kalkrijk water gepompt, dat aan gevoerd wordt door een diepe sloot. Zo wandelend langs dit ven kwamen we nog diverse paddestoelen tegen, zoals het elfenbankje, de berkenzwam, gewei-zwammetje en aardappelbovist.

Bij een acacia vertelde ik wat over de schors van deze boom, deze is

zo grillig en dik, omdat de kruin van de boom erg open is en veel zon-

licht door laat. De sapstromen van de wortels naar de bladeren zou door de zonnewarmte stil komen staan, dus is een dikke isolatie een must. Achter deze schors ontstaat vaak een holle ruimte, welke plaats biedt aan vleermuizen, maar ook aan broedende vogels, zoals meesjes en de boomkruiper.

Bij het Achterste Goorven hielden we even een pauze, in de verte zagen we hier een grote zilverreiger zitten aan de andere zijde van het ven. De meegebrachte koffie en de boterham lieten zich goed smaken en er werd weer veel bijgepraat.

We vervolgden onze wandeling door een bos bestaande uit hoofdzakelijk grove dennen. Op een omgevallen boom zagen we weer enkele paddenstoeltjes en de gele trilzwam dat is een zeer algemene trilzwam

die het hele jaar door gevonden kan worden op takken van diverse loofbomen. Het vruchtlichaam breekt meestal door de schors heen, maar kan ook op de al ontschorste tak groeien. Hele jonge exemplaren zijn schijfvormig, maar ze zijn al snel geplooid en gelobd.

Opnieuw liepen we langs een diepe sloot, welke een verbinding vormt tussen de diverse vennen, allemaal om de kwaliteit van het water te waarborgen. Zo kwamen we bij het Witven, toch even aan de deelnemers gevraagd, of ze wisten waar deze naam vandaan kwam, diverse mensen dachten gelijk aan de kleur van de waterlelies, welke hier inderdaad veel gestaan hebben, dit dankzij het voedselrijke water. Echter zijn die bij de opschoning van de vennen grotendeels verwijderd, we liepen iets verder, naar een plek waar we op de bodem konden

kijken. Nu zagen we de mooie lichte zandbodem, haast wit van kleur en daaraan dankt het Witven zijn naam.

We liepen langs het ven af en zagen enkele Canadese ganzen, enkele wilde eenden, een groepje kuifeendjes en in de verte in de bomen een paar aalscholvers. De ijsvogel welke hier ook voor komt, kregen wij helaas niet te zien. Zo kwamen we terug bij het Goorven, hier staken we de Bosweg over, waar we even stil hielden, daar zagen we het behoorlijke hoogteverschil van de waterstand, tussen het Goorven en het Heiven. In de jaren 50 van de vorige eeuw, is er namelijk iets fout gegaan bij het Voorste Goorven, hier is men door de leembodem gegaan, waardoor het ven als het ware lekt.

Het voedselrijke Heiven heeft nog zo'n ondoordringbare bodem, waardoor hier het water hoger staat. We namen ook het grote verschil waar in beplanting, het Heiven is haast dicht gegroeid met gele plomp en witte waterlelie, hetgeen ook iets vertelt over de voedselrijkdom van dit water. Als je hier in de zomer wandelt, dan zie je hier grote hoeveelheden libellen en waar libellen vliegen, zijn ook hun belagers de vogels aanwezig. Via het pad langs het Heiven komen we bij de Groot Speijcklaan uit, daar zagen we nog een mooi exemplaar van de sponszwam, deze lijkt veel op zo'n ouderwetse badspons, hij groeide hier ook aan de voet van een spar.

Bij de plek waar voorheen het bezoekerscentrum van Natuurmonumenten stond, hoorden we de boomklever, en ja we kregen hem ook goed te zien, een mooie afsluiter van deze vennenwandeling.

Natuurlijk gingen we nog even binnen bij Groot Speijck, sommigen bezochten even de ruimte van Natuurmonumenten, om daarna plaats te nemen in het restaurant, daar genoten we even na, met een lekker bakske koffie

Chr. Grootzwagers

DE GOUDBERG 27-11-2016

Deze ochtend ging het richting Chaam, onder leiding van gids Jos van Dongen. We parkeerden bij pannenkoekenboerderij Het Smokelaartje, sommigen wilden al gelijk naar binnen, maar dat mocht niet. Jos nam ons mee naar een wandelbord, waarop vele wandelroute's te zien waren. Jos vertelde het één

en ander over de historie van het gebied en waar het restaurant zijn naam aan te danken had, even leek het erop of Jos teveel wist over de historie en zelf gesmokkeld had, hij wist er erg veel vanaf. Maar gelukkig wist hij ook de weg en nam ons mee het gebied in, de Goudberg. Ja en wat denk je, hij nam ons mee op het Smokkelaarspad.

De Goudberg, ook wel Gouwberg genoemd, is een oud paraboolduin, gevormd na de laatste ijstijd. In het midden ervan bevindt zich een ven. De Goudberg is een 20 ha groot stuk heide ten oosten van Strijbeek. In het centrum ligt het fraaie ringven Patersmoer met levend

hoogveen, dat omsloten wordt door een zogenaamde sikkelduin, begroeid met heide, eiken, berkenbos en vliegdennen, waarin de geologische formaties nog ongestoord zijn. Het eerste pad naar rechts door het klaphekje voert ons naar het ven, dat nog weinig heeft te lijden gehad van de

negatieve beïnvloeding door de mens en het vormt hiermee "een parel aan de zuidkant van het heem". Sinds 1954 is de Goudberg een natuurreservaat, waarmee kon worden voorkomen dat dit uitzonderlijke natuurgebied tot cultuurgebied werd omgevormd. Uitsluitend het brede pad rondom het Patersmoer is voor het publiek toegankelijk. We liepen hier in het stroomgebied van de Strijbeekse beek, welke naar het zuiden toe de natuurlijke grens met onze Belgische zuiderburen vormt. Op het pad troffen we nogal wat keutels aan, het gebied wordt gedeeltelijk beheerd met een kudde schapen. Jos wist aardig wat te vertellen over de geschiedenis, het gebied wordt al in de vijfde eeuw vernoemd. Al ver voor onze jaartelling woonden hier mensen. De ontdekking van een urnenveld en andere archeologische vondsten wijzen hierop. In de Middeleeuwen stond er op het hoogste punt van het duin een molen. Veel vogels waren er deze dag niet te zien op het ven, maar ook in de rest van het gebied was het rustig. Gelukkig maakte het uitzicht veel goed, ook een landschap kan betoverend mooi zijn. Bij een bankske aan de achterkant van het ven maakten we een stop, koffiepauze.

Achter de Goudberg langs loopt de Bergweg, een oud zandpad, waarlangs nog enkele middeleeuwse eiken staan. Eeuwenlang werden deze bomen als eikenhakhout kort gehouden. De laatste honderd jaar is er niet meer gekapt en zo kregen ze de kans om uit een zogenoemde stoof meerdere stammen te vormen.

Halver
ver-
wege
de
Berg-
weg
geno-
ten we
van
een
heel
mooi
uit-
zicht
op het
beek-
dal
van de

Stribeekse Beek. Regelmatig treedt de beek hier buiten zijn oevers na fikse regenbuien. De hier meanderende stroom is grensvormend, aan de overzijde begint Belgisch grondgebied. Schermutselingen tijdens de Tiendaagse Veldtocht in augustus 1831 tussen België en Nederland hebben zich voor een deel in dit gebied afgespeeld.

Op 2 januari 1814, aan het eind van de Franse tijd, vond in de beemden van de Stribeeksche Beek een militair treffen plaats dat bekend staat als de 'Slag bij Stribeek'. De uiteindelijke slag speelde zich voornamelijk af in de weidegronden ter weerszijden van de Stribeekseweg aan de Nederlandse kant van de beek. Vanaf de Bergweg in Stribeek kijkend in de richting van de grensovergang met België, is een groot deel van het voormalig slagveld zichtbaar.

De Slag bij Stribeek maakte onderdeel uit van een groot aantal slagen en schermutselingen tussen Breda en Antwerpen, voornamelijk op Belgisch grondgebied. Begin 2004 werd langs de Bergweg, aan de rand van het voormalig slagveld als poosplaats een granieten zwerfkei

te velde gelegd met het gedicht dat Pien Storm van Leeuwen voor deze plek schreef:

*over zijn grenzen
reikt macht naar al meer
voert vechters van ver
naar vreemd land
belangen langs lansen betwist
kleuren een beek en zijn beemden
in strijd*

Natuurlijk liepen we nog even richting België en staken de beek over, daar kwamen we uit bij een mooi heidegebied.

Maar verder mochten we niet, we keerden om, terug naar ons eigen grondgebied. Even later kwamen we bij een historische plek. “Strijbeek kende al duizenden jaren geleden een min of meer permanente bewoning. Het bewijs hiervoor werd geleverd door het urnenveldje dat in 1937 ten oosten van de Goudberg werd gevonden. In dat jaar werden tijdens ontginningswerkzaamheden urnenscherven aangetroffen, die

een invloed uit de Noord-Franse Marnecultuur lieten zien. Zij tonen aan dat al in de 5e eeuw vóór onze jaartelling mensen op dit hooggelegen terrein hebben gewoond.

In dit verband mag ook de vondst, die H. Peeters in 1979 in Strijbeek deed, niet onvermeld blijven. Het betreft een fragment van een prachtig bewerkte schaaaf uit lang vervlogen tijden. Het stuk is tussen de 10.000 en 40.000 jaar oud en tevens het fraaiste midden-paleolithische artefact dat ooit in onze gemeente werd gevonden. Jos vertelde het alsof hij er zelf bij was geweest.

Alles horende wisten we ook meteen waar de naam Strijbeek vandaan kwam, dat heeft direct te maken met de twisten en veldlagen die hier plaats vonden, dus zou de naam beter Strijdbeek kunnen zijn.

Tenslotte kwamen we weer aan bij de Pannenkoekenboerderij Het Smokkelaartje, daar bedankten we onze gids en praatten wat bij over de mooie wandeling, onder het genot van een lekker bakkie koffie.

Chr. Grootzwagers

Het Kraanven 11-12-2016

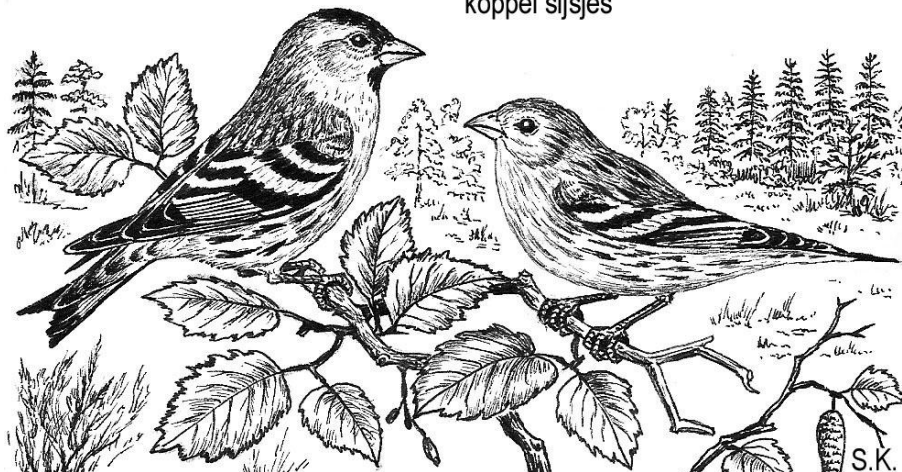
Met lekker koud weer gingen we op pad, startend bij het informatiebord van Natuurmonumenten, net buiten de bebouwde kom van de Moer. Een kaart is altijd handig, om even aan te duiden hoe groot een gebied is en waar de tocht heen leidt.

We zouden door het noordelijk gedeelte van Huis ter Heide gaan wandelen en het Kraanven gaan bezoeken.

Het eerste gedeelte is vaak een vogelrijk stuk, putters, sijzen, vinken en allerlei mezen hebben het hier erg naar hun zin. Er staan elzen en lariksen, beiden zijn aantrekkelijk door hun vruchten, bij de elsen de elzenproppen en bij de lariksen de kleine kegeltjes.

koppel sijsjes

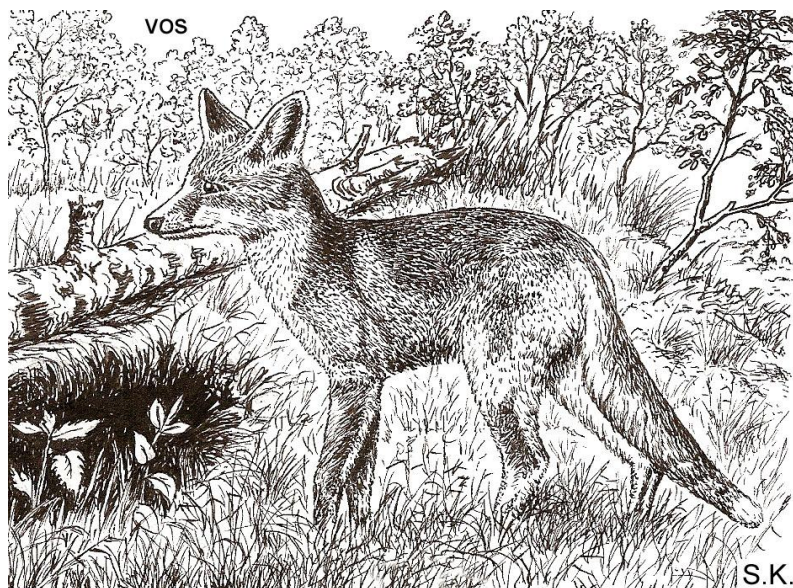

Regelmatig zie je er ook de goudhaantjes rond scharrelen, allemaal zijn ze op zoek naar voedsel. Deze keer hadden we minder geluk, er waren maar weinig vogels waar te nemen.

In de wei zagen we Schotse Hooglanders, deze worden in dit gebied ingezet als grote begrazers, juist nu spelen ze een grote rol, om het gebied open te houden. In de winterperiode zie je dat deze runderen niet alleen gras eten, maar juist nu snoepen van braam, hulst en jonge boompjes, waar je ze in de zomer meest op de graslanden aantreft is dat nu anders, nu zwerven ze door het bos.

Hoog in de lucht zweefde de buizerd rond, altijd in deze hoek aanwezig, op zoek naar een prooi, dat kan een muisje zijn, maar ook een konijn, kever, regenworm, aas en wat we hier vaak zien een houtduif. Deze neemt hij mee naar een plukplaats en dan zie je het hele verpakket liggen. Als je goed oplet en de veren van dichterbij bekijkt, weet je meteen wie de prooi te pakken heeft gehad. Bij een buizerd, welke zijn prooi plukt, zie je punten aan de veren zitten, bij de vos, welke de veren afknauwt, zie je afgebroken punten aan de veren.

Vossen komen hier gelukkig ook voor, de rol van deze dieren wordt vaak onderschat, ze ruimen veel op en zorgen door een natuurlijke

selectie ervoor, dat juist de sterksten overleven. Een zwak en ziek dier is gemakkelijk te vangen, dat geldt tevens

voor vogels, een gezonde vogel krijgt hij zomaar niet te pakken. Als je de keutels van een vos bekijkt en uit elkaar haalt, dan tref je daarin vaak schildjes aan van mestkevers e.d. in de zomer en najaar ook veel bessenpitten en dat zegt veel over zijn voedsel.

In het vervallen beukenlaantje staan we stil bij enkele bomen, pas geleden heeft Natuurmonumenten hier onderhoud gepleegd. Niet met een kettingzaag gelukkig, maar eenvoudig, met een kleine kraanwagen. Men heeft gewoon de dode takken eruit geduwd, zo ziet het allemaal heel natuurlijk uit. De holten kunnen dien voor nest en schuilgelegenheid, voor spechten, boomklevers, eekhoorns en uilen. Je moet er in de lente nog maar eens gaan kijken, dan zie je hier veel vogels af en aan vliegen met voedsel voor hun jongen, het is daarom dat dood hout een voorname rol heeft.

Over een smal pad liepen we richting Kraanven, dit gebied heet niet voor niets zo, daar waar eens een bungalowparkje heeft gelegen van de Efteling, was er in lang vervlogen tijd een weids natuurgebied. Een gebied zoals je hier overal aan kon treffen, heide, stuifgronden en vennen en bij één van die vennen, het Kraanven, kwamen in voor- en najaar de kraanvogels op trek fourageren, van daar de naam.

Nu rest van het parkje een enkele lantaarnpaal, een verdeelkast en een voormalig voetbalveld. Aan de planten kun je nog zien, dat er een ander gebruik geweest moet zijn, sneeuwbes e.d. zie je normaal niet in de natuur.

Op de plek, waar voorheen de receptie, winkel en andere voorzieningen waren, staat nu een bank en ja, als Ken en Genieters een bankje zien, dan is het tijd voor een pauze. Altijd gezellig, er wordt wat bijgepraat, wat gelachen en de inwendige mens wordt aangesterkt. Aan de zandheuveltjes konden we zien dat hier vroeger verstuing moet hebben plaats gevonden, we gingen even naar de rand van een zandduintje en keken uit over het akkerland, met in de verte het bos van de Duikse Hoef. Dit gedeelte is een belangrijke schakel in de verbinding met de Loonse en Drunense Duinen, iets verder ligt over de Midden Brabantweg, de Westloonse Wissel, een natuurbrug. Een aantal leden van onze vereniging zijn hier betrokken bij het onderzoek, naar het gebruik van deze natuurbrug, men inventariseert daar vlinders, andere insecten, maar ook de dieren, welke gebruik maken van deze route. Vooral in het Loonse Land zie je al resultaten, meer reeën, maar ook dassen, de overstap vandaar naar Huis ter Heide is maar een kleintje. Typisch voor het Kraanven zijn de zogenaamde forten. Aan de grote, vreemd gevormde den was goed te zien dat deze hoogte door opstuiving is ontstaan. We keken hier namelijk tegen de kroon van de boom. De stam, die misschien wel tien meter verder naar beneden loopt, is helemaal ondergestoven. Ook de vele eikenstammetjes die iets verderop uit het zand staken behoren waarschijnlijk tot één forse eik die grotendeels onder het stuifzand begraven is. Als u de berg voorzichtig zou afgraven, zou blijken dat de eikenboompjes in werkelijkheid de takken van de kruin zijn. Wetenschappers hebben aangetoond dat deze bomen weleens meer dan 2000 jaar oud zouden kunnen zijn en weet je, dergelijke bomen staan er in Dongen ook, op de Bergen en de trimbaan.

We verlieten het Kraanven en betraden opnieuw Huis ter Heide, links van ons ligt een dicht naaldbos, uit ervaring weet ik dat dit een rustbos is voor de ree, hier zie je ze dikwijls het pad over steken, zomaar overdag. Ook de toenmalige gebruikers van het jachthuis Huis ter Heide wisten dat, vanuit dit huis kijk je rechtuit op enkele paden, zodat men het wild goed in de gaten kon houden, maar ook schieten.

Aangekomen bij de Middelstraat, zagen de deelnemers vele gaten, in

de bomen langs deze weg, veelal oude spechtennesten, die later in gebruik werden genomen door kauwtjes. De spechtenflats (enkele hopen boven elkaar), zijn ideaal voor deze gezelschapsvogels. Maar als je heel goed oplet, zou je er ook weleens de bosuil kunnen waarnemen.

Over het smalle kronkelende pad liepen we door en daar zagen we de hulst staan getooid nog met de rode bessen, even werd er een test gedaan en ik vroeg wat er aan deze bomen opviel. Gelukkig had men goed geluisterd en wist men te vertellen dat het onderste gedeelte van de harde bladeren opgegeten waren door de Schotse Hooglanders.

Hier zagen we ook het bewijs van het voor komen van de das in dit gedeelte, er waren vele putjes te zien, zogenaamde latrines, plekken waar de das graag zijn behoefte doet. Dassenpoep stinkt ontzettend, door het langzame verteringsproces, juist dat gebruikt deze das om zijn terri-

torium af te bakenen.

Bij het Maoske, hoe kan het ook anders, pakten we nog wat te drinken, altijd leuk om te horen hoe mensen de tocht hebben gevonden, graag tot een volgende keer.

Chr. Grootzwagers

Kerstviering 17-12-2016

Een echte traditie is onze kerstviering, vele mensen die niet meer met onze wandelingen en fietstochten mee kunnen, vinden dit fantastisch. Men ontmoet weer oude vrienden, kletst wat bij, dat alles onder het genot van een hapje en een drankje. Zelf vind ik het ook altijd een mooi moment, om mensen welke je al lange tijd niet meer gezien hebt, weer eens te spreken.

Een grote groep van vrijwilligers staat elk jaar toch maar klaar, om ons te verzorgen op een enthousiaste manier. Natuurlijk is het bijzonder prettig dat we gratis van de ruimte gebruik mogen maken,

waarvoor we het Cambreur-college heel dankbaar zijn. Het zijn altijd de vaste punten welke de revue passeren, een welkomstwoordje, een moment van stilte, een kerstverhaal en

de loterij. Toch doet dit wat voor de gasten, het is des Ken en Geniets, men heeft waardering voor elkaar, iedereen kan goed met elkaar opschieten, dat is ook wat we vaak horen. Nieuwe mensen voelen zich gelijk thuis, als in een warm bad.

Een moment van stilte, waarbij velen stil staan bij degenen die helaas er niet meer bij zijn, oude vrienden, in gedachten vergeet je ze nooit.

Een kerstverhaal, deze keer verteld door Corrie Koreman, er wordt naar geluisterd en ieder vormt daar zijn eigen beelden bij.

Tenslotte de loterij, welke het allemaal mogelijk maakt, vele prijzen zijn bij binnenkomst afgegeven en staan op de uitgebreide prijzentafel. Dat is het mooie van onze vereniging, we kunnen samen veel, met eenvoudige middelen, waarbij u een voorname rol heeft, want zonder u is er geen Ken en Geniet.

Alle vrijwilligers nogmaals bedankt voor deze geslaagde ochtend.

PRESENTATIE HANS PEETERS VOOR KEN EN GENIET

Op 22 maart a.s. komt Hans Peeters naar Dongen om een beeldpresentatie te verzorgen. Vanavond staan er twee onderwerpen op het programma: 'Natuur is om de hoek' en 'Vogels kijken in de Camargue'. Als oud-Dongenaar en oud-voorzitter van Ken en Geniet is Hans Pee-

ters geen onbekende. Meer dan 25 jaar werkt hij bij Vogelbescherming Nederland als hoofdredacteur van het magazine Vogels. In zijn vrije tijd is hij – hoe kan het anders – vaak in de natuur te vinden. Hij bezocht veel gebieden als schrijver en fotograaf, maar vooral als natuurgenieter.

Natuur is om de Hoek

Natuur is dichterbij dan je denkt en loert vaak om de hoek. Of het nu de pimpelmezen in je nestkast zijn of de scharrelende roodborst in je tuin; overal en altijd valt er te genieten van de natuur. Maar vaak zijn veel dieren je te snel af en zie je ze nog net in een ooghoek wegschieten. Tijdens de presentatie verrassende ontmoetingen met dieren dichtbij huis. Van grutto tot ringslang en van ijsvogel tot vos. Wie zijn ogen open heeft, ziet altijd wat. Samen met natuurfotograaf Jeroen Stel bracht Hans Peeters het boek uit 'Natuur is om de Hoek'.

Vogels kijken in de Camargue

De Camargue in Zuid-Frankrijk is bij velen bekend van de wilde paarden en flamingo's. Het uitgestrekte natuurgebied voldoet geheel aan deze verwachting, maar heeft nog veel meer te bieden. Een afwisseling van landschappen met een uitgebreide collectie aan planten en

dieren. Van boomkikker tot beverrat en van klaproos tot kuifhyacint. En wat dacht u van: bijeneter, hop en scharrelaar of griel, kleine trap en kleine torenvalk. De een nog kleurrijker dan de ander. Dit is vogels kijken met een hoofdletter V. Behalve de natuur-

lijke rijkdommen zijn er nog veel meer zaken aangenaam hier in Zuid-Frankrijk. Denk aan het aantrekkelijke klimaat, pittoreske stadjes en een rijke cultuur op het gebied van eten en drinken. Kortom Genieten! Hans Peeters zijn meest recente boek: 'Vogels kijken in de Camargue en de Crau' is net uit.

PROGRAMMA

De parkeerplaats van sporthal de Salamander, Belgiëlaan 2 is het vertrekpunt voor alle tochten, u dient zelf naar deze plaats te komen.

Zondag 5 maart: Autotocht van een halve dag naar het Heidepark - Vredelust bij Tilburg, onder begeleiding van Fia Grootzwagers en John van Meggelen. Het Vredelust-Heidepark is gelegen aan de westzijde van Tilburg, ten zuiden van de spoorlijn en ingeklemd tussen de Bredaseweg en de Gilzerbaan. Het is een circa 85 hectare groot parkbos met een landgoed karakter. Hier zwerven nog wat Siberische grondeekhoorns rond.

Vertrek 8.30 uur, opgeven voor dinsdag 28 februari.

Woensdag 8 maart: ALGEMENE LEDENVERGADERING

Deze vindt plaats in de zaal van De Heeren van Dongen, Sint Josephstraat 187, aanvang 20.00 uur.

U bent natuurlijk allen weer van harte welkom, wij zorgen voor de koffie met wat lekkers en u hopelijk voor voldoende spreekstof. Zie ook de agenda en uitnodiging op pag. 44 in het vorige Hoefblad.

Zondag 19 maart: Autotocht van een halve dag naar het Chaamse Broek, waar Jos van Dongen ons zal meenemen door dit mooie laag gelegen weidegebied waarin kabbelende beken samen komen. De beekjes hebben weer hun meanderende loop, houtwallen zijn hersteld. Het is een waar paradijs voor amfibieën, kleine zoogdieren en vele soorten insecten. Waterdichte schoenen aanbevolen, want nat is het er zeker.

Vertrek 8.00 uur, opgeven voor dinsdag 14 maart.

Woensdag 22 maart: Presentatie door Hans Peeters, welke ons mee laat genieten van: Natuur is om de Hoek en Vogels kijken in de Camargue. Hans staat bekend als een uitstekend vogelaar, maar ook een boeiend verteller. Voor meer informatie zie ook bladzijde 20 van dit Hoefblad.

De voorstelling vindt plaats in de zaal van De Heeren van Dongen, Sint Josephstraat 187, aanvang 20.00 uur.

Zondag 2 april: Autotocht van een halve dag naar onze buurgemeente Oosterhout, we gaan wandelen door de parken van deze plaats, onder leiding van Jan Jansen en Fia Grootzwagers. Jan kent deze parken als zijn broekzak, hij is immers hoofd van de plantsoenendienst geweest en weet er enorm veel van te vertellen, dit op zijn eigen boeiende en humoristische manier.

Vertrek 8.00 uur, opgeven voor dinsdag 28 maart.

Woensdag 12 april: Fotopresentatie over de vlinders van onze omgeving door Fia Grootzwagers, op zilveren vleugels, na de pauze zal Anton Staps ons meenemen op het geologisch pad, met een film over de geologie van Rab in Kroatië. Het eiland Rab ligt aan de Middellandse zee en kent bijzondere geologische formaties.

Zie voor meer informatie bladzijde 24 van dit Hoefblad.

De voorstelling vindt plaats in de zaal van De Heeren van Dongen, Sint Josephstraat 187, aanvang 20.00 uur.

Zondag 16 april: Autotocht van een halve dag naar de Kampina, waar we een wandeling maken langs de vele vennen die hier liggen. We hopen al wat meer vogels te zien op het water en daar omheen. Christ Grootzwagers zal u vergezellen en het één en ander vertellen over dit bijzonder fraaie gebied.

Vertrek 8.00 uur, opgeven voor dinsdag 11 april.

Zondag 30 april: Autotocht van een halve dag naar Nemelaer bij Haaren, een bezit van Brabants Landschap, welke daar ook haar kantoor heeft. John van Meggelen en Fia Grootzwagers nemen u mee naar het kasteel en haar historie, welke nauw verbonden is met de omgeving. Ongetwijfeld zal men een stop maken bij het Beeldven, het Bleekveld en de Moddervelden.

Vertrek 8.00 uur, opgeven voor dinsdag 25 april.

Zaterdag 6 mei: Vroege vogeltocht, een autotocht van een halve dag naar Reusel, daar lopen we het zogenaamde Suskes Klompenpedje en doen daarbij het Beleven aan. Het gebied is bijzonder rijk aan vogels, waar Leo Reijnierse ons veel meer over weet te vertellen. Het is nu de tijd om vogels te zien en horen, het is daarom dat we al vroeg vertrekken.

Vertrektijd 7.00 uur, opgeven voor dinsdag 2 mei.

Zaterdag 20 mei: Fietstocht vanuit Dongen van een hele dag, de fietsgroep neemt u mee op een tocht door ons eigen Brabantse land. De gidsen kennen hier elk paadje, een stuk door het bos, de polder enz. Er is overal wel wat te genieten, er zal op tijd een pauze ingelast worden, voor de middagpauze dient u zelf zorg te dragen, er wordt tussen de middag niet aangelegd.
Vertrek 9.30 uur, opgeven voor dinsdag 16 mei.

Zondag 28 mei: Autotocht van een halve dag naar het Winkelsbroek bij Turnhout, dit betreft een laarzenpad, dus dicht en hoog schoeisel of laarzen wordt aangeraden. Bij de Grote Kaliebeek ligt een moerassig laagveengebied, waar vroeger turf werd gestoken en hakhoutcultuur toegepast. Na tien jaar natuurbeheer kan je er opnieuw verschillende vogelsoorten spotten, waaronder blauwborst, kleine karekiet, wintertaling, zomertaling en roerdomp. Jos van Dongen is onze gids.
Vertrek 8.00 uur, opgeven voor dinsdag 23 mei.

Vrijdag 16 juni: Avondtocht, midzomertocht naar Hondsdonk bij Chaam. Het gebied met loof- en naalddhout, akkers, weilanden, houtwallen en beuken- en eikenlanen. Hondsdonk heeft droge en drassige gronden en er stromen twee beken door: de Chaamse beek en de Grote of Rode beek. Er komen veel vogelsoorten voor: tal van zangvogels, roofvogels, water- en weidevogels. Toon Thielen begeleidt ons door dit landschap.
Vertrek 19.00 uur, opgeven voor dinsdag 13 juni.

Zondag 25 juni: Kruidenwandeling met dhr. en mevr. Nusslein, naar het Snijdersbroek bij Chaam, het kruidenvrouwtje gaat u inwijden in de geheimen van onze natuurlijke kruiden, meer hierover in het volgend Hoefblad.

OPGEVEN VOOR DEZE EXCURSIES KUNT U BIJ:

Ad en Lenie Leeggangers, Roeloff van Dalemstaat 50,
tel. 0162-313858

En bij:

Marie-José van Gestel, Hubertusstraat 9, tel. 0162-322316

Of (mobiel) 06-10120230

Of via e-mail: mjvangestel.burmanje@home.nl

Wie zich via e-mail opgeeft bij Marie-José krijgt altijd een bevestiging toegestuurd. Indien dit niet het geval is, mogelijk door vakantie, dan graag alsnog bellen naar Ad en Lenie.

Leden en niet-leden, die zich eenmaal hebben opgegeven voor één van de tochten van Ken en Geniet, dienen de aan deze tocht verbonden kosten te voldoen. Dit geldt ook als men door omstandigheden niet met deze tocht mee kan gaan, tenzij een ander de plaats van hem/haar overneemt.

MEDEDELINGEN

Als nieuw lid heten we van harte welkom:

Mevr. Tine 't Hoen Lijsterlaan 4, Dongen
Mevr. Nannie de Nijs Bik-Plasman Barentszstraat 10, Dongen Dhr.
KopJansen Hoofdstraat 20, 's-Gravenmoer
Dhr. Bart Leemans Jagersveld 27, Dongen
Dhr. Erroll Kanters Veld 27, Dongen
Mevr. Corry Keulemans, Vivaldistraat 8, Dongen
Mevr. Cocky Brugman, Torbeckelaan 15, Dongen
mevr. Marian Staps, Dongenseweg 7, Kaatsheuvel
Mevr. Fransie Paymans; Hoefke 4; Dongen
Dhr. Jan Paymans; Hoefke 4; Dongen
Dhr. Wim Staal; Gouveneurslaan 37; Geertruidenberg

LIDMAATSCHAP "KEN EN GENIET":

De CONTRIBUTIE bedraagt voor leden € 17, - per jaar.

Bij het aangaan van het lidmaatschap in de loop van het jaar wordt € 1,50 per maand berekend.

Jeugdleden (14-16 jaar), huisgenoten en 65-plussers betalen € 15 - per jaar; bij het aangaan van het lidmaatschap in de loop van het jaar betalen zij € 1,50 per maand.

De minimum donatie voor begunstigers bedraagt € 15, - per jaar, wanneer zij het verenigingstijdschrift wensen te ontvangen.

CONTACTPERSONEN WERKGROEPEN:

Uilenwerkgroep:
uil@kenengeniet.nl

Thieu Verharen
Stevenshof 13, 's Gravenmoer
Tel. 0162-315480

Nestkasten verkoop:

Ad Leeggangers
Roeloff van Dalemstraat 50,
Dongen
Tel. 0162-313858

Vogelwerkgroep:

Nestkastencoördinator
vogel@kenengenet.nl

Leo Reijnierse
Kard.v.Rossumstraat 52, Dongen
Tel. 0162-316475

Vlinderwerkgroep:

vlinder@kenengenet.nl

Fia Grootzwagers
Nassastraat 8
4931XE Geertruidenberg
tel.0162-517996

Natuurtuin Kandoel:

Peter Verschure
Groenstraat 11a, Dongen
Tel. 0162-313297

Kopij voor het volgende Hoefblad kunt u inleveren vóór **1mei** bij het redactieadres: Christ Grootzwagers, Kamillelaan 6, 5103CB te Dongen. Ook is het mogelijk uw kopij via e-mail te versturen, **GRAAG ALS BIJLAGE VERZENDEN, WORD BESTAND, lettertype arial 11 en foto's als jpeg bestand.**

Het e-mail adres is: **hoefblad@kenengenet.nl**

Redactie: Jos van Dongen, Sjef Kerkhofs, Leo Reijnierse, Hanny Oerlemans en Christ Grootzwagers

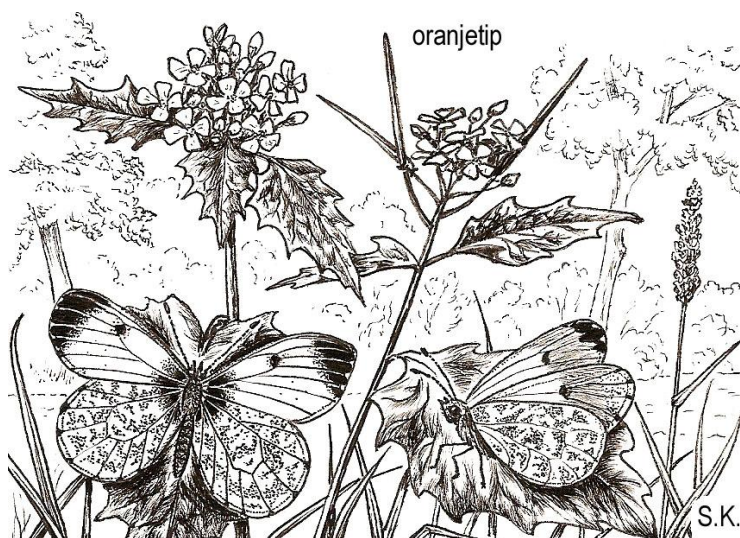
Zoals altijd zijn de tekeningen weer gemaakt door Sjef Kerkhofs

OP ZILVEREN VLEUGELS 12-04-2017

Fia Grootzwagers, de leidster van onze vlinderwerkgroep, vertoont een fotopresentatie in de Heeren van Dongen, aanvang 20.00 uur. Na de pauze gaat Anton Staps ons wat meer vertellen en laten zien over de geologie van Kroatië.

Het is inmiddels 25 jaar geleden dat de Vlinderwerkgroep van Ken en Geniet is opgericht. We hebben heel wat inventarisaties gedaan, maar

ook elk jaar 4 tot 5 excursies georganiseerd. Vanavond wil ik U meenemen op excursie en wel naar de gebieden die we in 2015 hebben bezocht. Naast vlinders zien we natuurlijk ook andere dieren, zoals vogels, libellen, kikkers en hagedissen, en ook planten. En we genieten van het mooie landschap.

We starten in het vroege voorjaar met een tocht naar de Kampina, waar we op zoek gaan naar het Oranjetipje. We wandelen langs het Banisveld, waar we de geelgors

zien en horen zingen, over de heide, langs huize Kampina waar we de Roodborst en de Kleine Voorjaarsuil zien en de Beerze terug. Vooral langs de Beerze laten de vlinders zich zien, o.a. Boomblauwtje, Bont Zandoogje en onze doelsoort: het Oranjetipje.

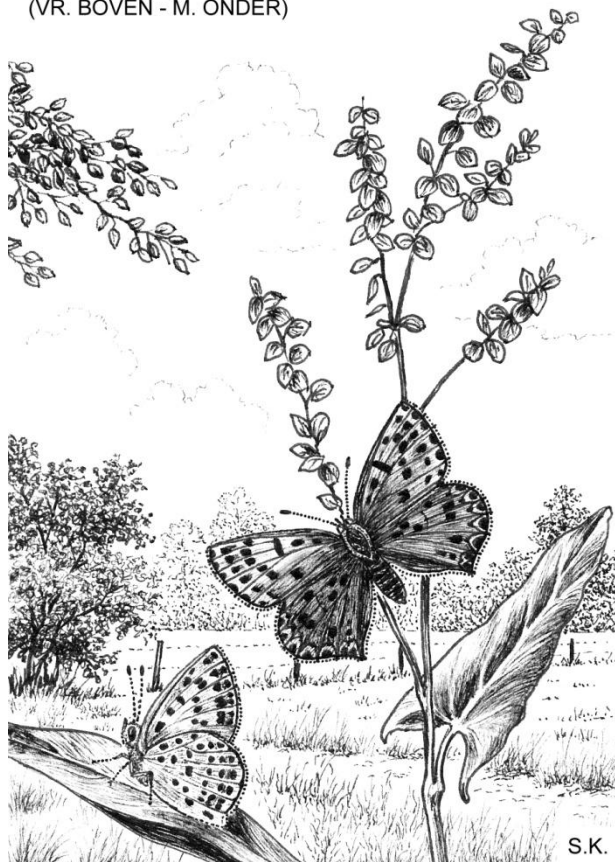
In mei staan het Zevendal en den Bruuk op het programma. We klimmen zo'n 65 meter naar de top van de stuwwal, langs de weiden van het Zevendal dat volstaat met bloemen voor vlinders als het Landkaartje, de Atalanta en de Dagpauwoog. In de verspreid staande meidoorn- en bramenstruiken zingen het Paapje en de Putter er vrolijk op los. Na de lunch gaan we naar het Bruuk, een klein vochtig gebiedje met veen, waar de Zilveren Maan rondvliegt. Slechts enkelen van ons zien hem daadwerkelijk, maar ook van andere soorten kunnen we hier volop genieten: de Koekoek, de Grote Bonte Specht, velden die roze kleuren van de vele Orchideeën en Moeraskartelblad en sloten vol Waterviolier en Gele Lis.

Juni is de maand van de Kleine IJsvogelvlinder en de Grote Weerschijnvlinder die we in den Brand kunnen aantreffen. Helaas niet met

de excursie, maar een week later heb ik ze voor U vastgelegd. Verder vinden we hier de Eikenpage en de Boomkikker, maar ook meer algemene soorten zoals het Groot Dikkopje en de Kleine Vos, verschillende libellen en andere insecten, en een zeldzaam plantje: Teer Guichelheil.

De Kennemerduinen bezochten we in juli. We waren getuige van het ei-leggen van een vrouwtje Kleine Parelmoervlinder, op een zandige plek met duinviooltje. Dit gebied is ook ideaal voor de Heivlinder, die nauwelijks opvalt tussen de dorre begroeiing, maar ook voor de Kleine Vuurvlinder en het Hooibeestje. Enkele Zandhagedissen, ook zo'n zeldzame verschijning, bleven net lang genoeg zitten voor een foto. We genoten van het baltsritueel van de Fuut op het Vogelmeer tijdens onze lunchpauze, ook de Geoorde Fuut werd hier vastgelegd.

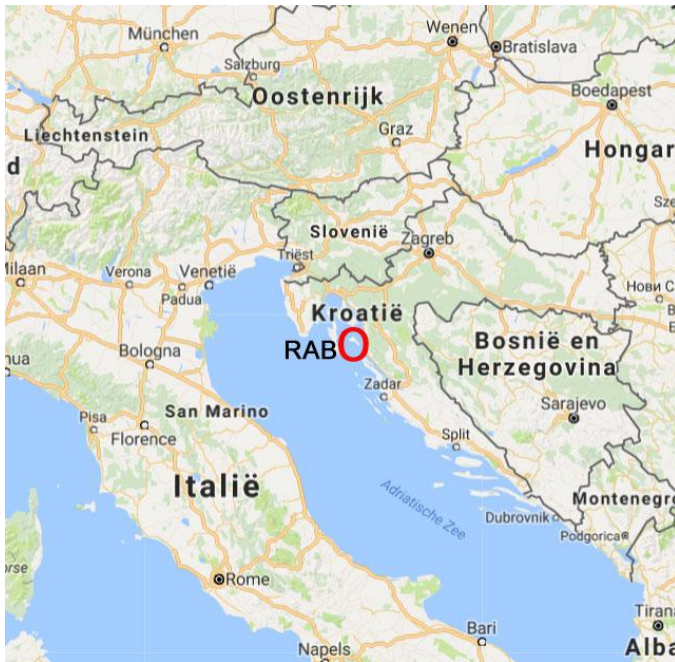
BRUINE VUURVLINDER
(VR. BOVEN - M. ONDER)

Als we in augustus de Veluwezoom bezoeken, is de heide schitterend paars gekleurd. Vanuit het bezoekerscentrum, waar we eerst in de kruidentuin rondwandelen om verschillende vlindersoorten te spotten, klimmen we naar de Posbank en weer terug. Ook hier zien we weer 2 zeldzaamheden: de Bruijnse Vuurvlinder en de Kommavlinder. Een schaapskudde dwaalt in de verte over de heide. Als we weer afdalen zien we de Oranje Luzernevlinder en de rups van de Kleine Nachtpauw-oog, een mooi besluit van deze uitstapjes.

GEOLOGIE VAN KROATIE 12-04-2017

Kroatie is een voor velen onbekend land, Anton bezoekt het eiland Rab. Voor de duidelijkheid doen we er een kaartje bij, zodat u een indruk heeft waar dit bijzondere eiland zich bevindt.

Het Kroatische Rab is met 11 bij 22 kilometer niet echt groot. Maar voor zo'n klein eiland is er wel veel te zien en te doen. Natuur is er in overvloed en in vele variaties.

Het beschermde natuurgebied Kalifront ligt op het schiereiland tegenover de stad Rab. Een

groen, bosrijk gebied met talloze kleine baaitjes en vele wandel- en fietspaden.

Anton heeft als hobby ook geologie, hij heeft een enorme stenenverzameling en gaat ons aan de hand van een fotoserie en materialen

meer over vertellen, Rab is niet alleen op geologisch gebied een interessante plaats, maar ook archeologisch en cultuurrijk.

We bezoeken o.a. Lopar dit is een pittoresk toeristen plaatsje op het mooie Eiland Rab. Lopar is het meeste geïsoleerde stukje land op het eiland, ongeveer 14 kilometer van Rab stad, omsingeld door maar liefst 22 zandstranden. Meer centraal op het eiland ligt het geopark

Fruga. Hier staat de St. Petrus kerk, de oudste kerk van het eiland. Via een oeroud steeneikenbos met grillige, sprookjesachtige bomen komen we op een open veld met veel stenen, schapen, enkele bomen en een groot erosiegebied. Prachtig. De hoge bergen in de verte zijn het vasteland van Kroatië. Het is in Fruga altijd rustig.

Maar u moet het allemaal zelf eens komen bekijken, de voorstelling vindt plaats in de zaal van De Heeren van Dongen, Sint Josephstraat 187, aanvang 20.00 uur.

SNERTWANDELING HUIS TER HEIDE 8-1-2017

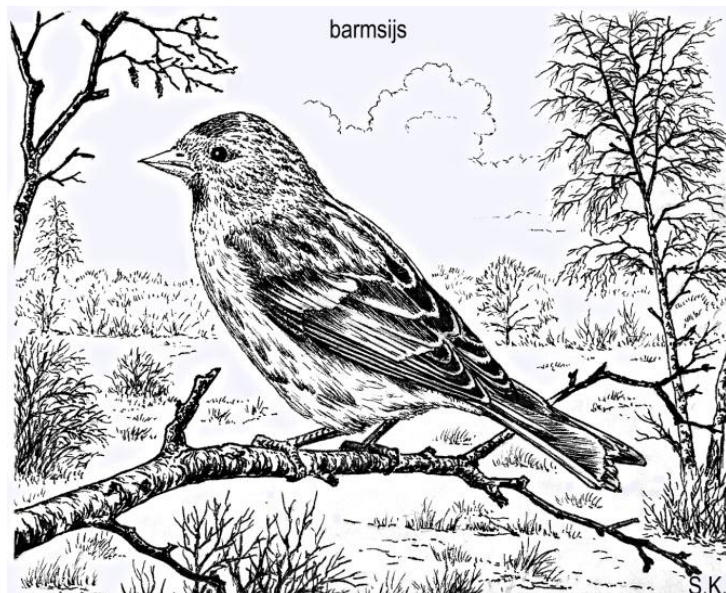
Het is al vele jaren een traditie, dat de eerste wandeling afgesloten wordt met een heerlijke kom snert, iets wat door onze leden zeer gewaardeerd wordt.

Deze keer verzamelden zich 48 leden bij de Salamander, waar iedereen elkaar de hand schudde met natuurlijk de beste wensen voor 2017.

Vanaf de parkeerplaats van het Maoske ving de wandeling aan, we hadden geluk, het was koud en er lagen nog wat resten sneeuw, wat een snertwandeling toch aantrekkelijker maakt.

De naam de Moer geeft al aan, dat hier in het verleden een veengebied gelegen moet hebben. Deze moer, welke bij verdroging turf opleverde is grotendeels afgegraven, de naam de Moer wordt al in de veertiende eeuw vernoemd.

We lopen naar het St. Annapadje, dat van de Zijstraat af, naar Huis ter Heide voert, het pad is indertijd aangelegd, mede door Dick Dankers, ook een lid van onze vereniging. We lopen langs een fraaie houtwal, met aan de andere kant een diepe, maar schone sloot, aan het eind ligt een poel, welke belangrijk is voor amfibieën, maar ook zitten hier altijd veel vogels en een enkele keer zie je hier reeën. In de houtwal staan diverse bomen en struiken, vooral de els heeft in deze tijd een geweldige aantrekkingskracht, op putters, sijzen en vinken. Heel even zagen we wat putters en sijzen, maar niet veel, soms kunnen ze in

grote zwer-
men voorko-
men en kun
je ook de
barmsijs aan-
treffen, nu
helaas niet.
Het was op
enkele plek-
ken voorzich-
tig lopen ge-
blazen, maar
gelukkig ging
dit zonder
valpartijen.
Bij de wei,
stonden we
even stil bij

de Schotse Hooglanders. Deze dieren kunnen uitstekend tegen de kou, is al het voedsel bedekt met sneeuw, dan kunnen ze het wel 14 dagen uithouden zonder voedsel, maar zover kom het zelden, althans hier in Nederland. In uiterste situaties wordt er door Natuurmonumenten bijgevoerd. De dieren kunnen met hun hoeven de sneeuw weg-
schrapen en op hun gezamenlijke slaappleatsen smelt de sneeuw door hun lichaamswarmte, overigens hebben deze dieren een dubbele vacht. We zagen zelfs nog een jong kalf, ook dat gaat gewoon door, ook in de winter. Wat we altijd wel waarnemen is dat de Schotse Hooglanders in de winter op heel andere plekken lopen als in de zomer, ze zoeken meer de beschutting op en lopen vaker in het bos. Daar doen ze zich ook tegoeed aan de harde bladeren van de hulst, ondanks de scherpe punten aan de bladeren, weten ze deze toch te waarderen, met hun tong trekken ze deze van de bomen. Je ziet het

aan de
hoogte
waarop
de res-
terende
bladen
zitten,
iets wat
je op
meer-
dere
plekken
kunt

waarnemen, als een weide grenst aan een bos bijvoorbeeld. Soms, maar dan moet het wel extreem weer zijn, eten ze ook de bast van de bomen.

Door het klaphek kwamen we in het gedeelte met Amerikaanse eiken, een groot gedeelte van het bestand is al verwijderd.

Dit is het leefgebied van o.a. de buizerd en havik, 2 vogelsoorten welke het goed doen in Huis ter Heide.

Daar we de wandeling niet al te lang wilden maken gingen we recht door, over de Derde Dwarsbaan, zo liepen we door het rustgebied van de reeën die hebben hier veel schuilgelegenheid, zeker ook omdat het oppervlak hier iets glooit. Vroegers liepen de Dwarsbanen door tot aan de Zijstraat, maar dat is al heel lang geleden. Vanaf 1269 wordt het veengebied door de Heren van Loon uitgegeven voor de turfwinning. Hout is in die tijd zeldzaam en turf is een prima brandstofbron. Het veen wordt afgegraven in plakken en het lijkt onuitputtelijk. Maar rond 1650 is er vrijwel geen veen meer over. In en rond De Moer wordt het nieuw ontstane land ontgonnen voor de landbouw. Het is heel aanneemelijk dat de dwarsbanen gediend hebben voor vervoer van de turf naar de Zijstraat. We sloegen rechtsaf en kwamen op de Paalbaan, en liepen richting Huis ter Heide, het voormalige jachthuis. Dit huis heeft een rijke historie, het werd gebouwd in 1864 en kende vele functies. Zo was het eerst jachthuis, daarna café, woonhuis van de boswachter, kantoor van Natuurmonumenten, woonhuis van de burgemeester, wederom kantoor en zou het in gebruik genomen worden door de stichting Natuurbegraven.

We keken ook nog even naar de gaten in de beuken, je weet maar nooit, stel dat er eens een bosuil naar buiten zou kijken.

Via een smal kronkelpad ging het vervolgens richting de Moer, nog steeds zagen we een gedeeltelijk wit landschap en het leek alsof sommigen de snert al roken, deze zetten er stevig de pas in. Maar bij een plek waar ik wat vertelde werden ze teruggefloten, we stonden bij wat gaten gegraven door de das.

Bij het weiland aangekomen zagen we heel erg goed het hoogteverschil, een oude herinnering aan vervlogen tijden, toen er hier geploe-

terd werd in het hoogveen, deels om de kost mee te verdienen en deels om zelf turf mee naar huis te kunnen nemen voor het stoken van de kachel. Aan enkele oude boerderijtjes in de Moer kun je zien dat het hier heel vroeger moerassig geweest moet zijn, ze zijn klein en laag, typisch voor gebouwen gebouwd op veengronden

Bij het lariksbos wierpen we nog een blik naar boven, een enkele putter liet zich ook hier zien, door het klaphek verlieten we het bos. Bij het oversteken van de Middelstraat, stopte er een auto, om ons voor te laten gaan, daarin zat een bekende, Jos van den Elshout, deze was ook vroeg het gebied in gegaan, om wat winterse plaatjes te schieten. Bij het Maoske aangekomen, werden we ontvangen met een warm bakske koffie en daarna een grote kom heerlijke snert, tenminste dat vertelden de deelnemers mij, want snert dat is niet mijn kost. Tussen de koffie en snert stonden we nog even stil bij het overlijden van Jan Aarden, met een kort moment van stilte.

Daarna liet men zich de snert en roggebrood met spek goed smaken en werd er weer wat bijgepraat, een nieuw jaar van Ken en Genieten was begonnen.

Christ Grootzwagers

Deze ochtend gingen we naar een gebiedje, dat de meesten van ons nog niet vaak bezocht hadden. We parkeerden de auto aan de Horst vlakbij de Efteling, vanaf hier is het gebied gemakkelijk te bereiken. Het had gevroren en hier en daar was het glad, vooral op het viaduct over de Midden Brabantweg, gelukkig konden we ons vasthouden aan de leuning.

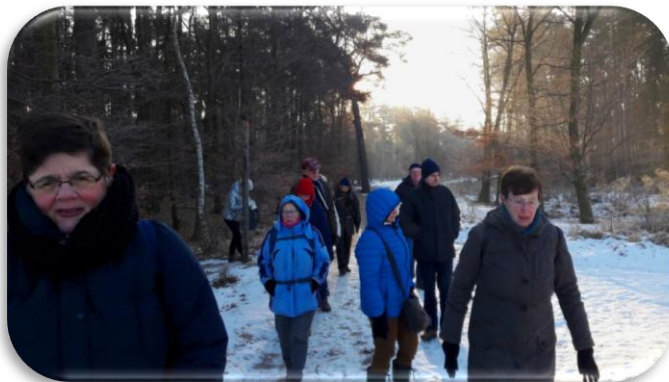
In de titel zag je al dat het woord M.A.St raar geschreven stond, de betekenis is Duitse **Munitions Ausgabe Stelle**.

We stonden even stil bij het vredesmonument, hier staat een informatiebord, geplaatst door de Heemkundekring de Kets-heuvel. Een vereniging die hier veel werk verzet heeft, om de historie van dit gebied te bewaren en zichtbaar te maken.

Zelf heb ik veel gehoord over het oorlogsverleden van Jan Vrinten, welke indertijd in Kaatsheuvel woonde en als kind hier weleens vertoefde. Zijn vader hakte hier toen bomen en kwam met de Duitsers in conflict. Jan was nog een kind en haalde hier kattenkwaad uit, in de oorlogstijd, maar ook daarna.

De eerste keer dat ik hier kwam, was dan ook met Jan.

In de Tweede Wereldoorlog was hier in een 10 hectare groot bosgebied een munitiedepot gevestigd met gebouwen, bunkers, magazijnen, ingegraven parkeerplaatsen en zelfs een zwembad. Er liggen loopgra-

ven, resten van een bunker en bomkraters. Deze zijn ontstaan toen de Duitsers M.A.S.T. op Dinsdag (5 september 1944) opbliezen. De vernietiging werd

voltooid door geallieerde luchtbombardementen aan het eind van de oorlog.

Al snel waren de eerste plekken van het verleden goed te zien, al zou een achteloze wandelaar er zo aan voorbij lopen, een zogenaamde parkeerhaven. Vrachtwagens konden hier veilig staan, tussen een opgeworpen zandwal, welke de banden afschermde. Overigens kon je hier toentertijd echt niet komen, het terrein was omgeven door hoog prikkeldraad en dat was niet één hek, maar meerdere achter elkaar.

.Nu zag het er allemaal vreedzaam uit, de natuur heeft hier weer terrein gewonnen, enkele jaren geleden zag je er helemaal niets van en moest je door de struiken ernaar zoeken. Nu is alles vrijgemaakt en zie je de bomkraters zo liggen, in sommige staat water, dieren en vogels hebben hier een prima habitat. Maar ook de das heeft de heuvelachtige omgeving ontdekt, deze is gek op de wallen en kraters, hier kan hij makkelijk een start maken voor zijn gangenstelsel en burcht. Op verschillende plaatsen kun je zijn sporen aantreffen, soms in de vorm van een latrine, een simpel gat in de grond, waarin de das zijn behoefte doet. Als je geluk hebt kun je zijn afdrucken zien in het losse zand, of net als deze dag in de sneeuw. Dit spoor is gemakkelijk te onderscheiden van andere dieren, let vooral op het aantal nagels dat in de afdruk zichtbaar is. Bij de das zijn er dat 5, een hond heeft een afdruk met slechts 4 nagels. Mocht je een dassenputje vinden, met daarin de uitwerpselen, dan moet je er beslist eens aan ruiken, deze geur vergeet je nooit meer.

Tja als het dan toch onsmakelijk wordt, dan kunnen we het gelijk ook maar beter over de nog aanwezige latrine hebben. De soldaten in het gebied moesten ook hun behoefte doen, een eenvoudige plank boven een gat was hun toilet. Na al die jaren nog duidelijk te herkennen in dit bos.

We wandelden nu over een opengekapt stuk hei, ook daar zag je sporen uit het oorlogsverleden, in de vorm van loopgraven. Deze kwamen uit bij de mitrailleursnesten, een gat met een lage wal er

omheen, aan de andere kant zat ook een gat, afgedekt met houten palen, dat fungeerde als onderkomen voor de soldaten. Overigens kent het leger tal van namen ontleend aan de natuur. Leger, het verblijf van hazen, nest, het verblijf van vogels, zandhazen enz.

Het pad bracht ons tot de Eftelingsestraat, vandaar ging het richting den Duin, op de kruising van de Waalwijkse Baan met de Baden Powellweg staat de zogenaamde leugenbank. Zelf dacht ik daar een pauze in te lassen, maar de deelnemers vonden dit toch geen goed idee, wij vertellen geen leugens hoorde ik achter me zeggen, bovendien is het hier veuls te kouw. Tja, wat doe je dan als gids, een warmere plek zoeken, dus ging het voort naar de IJsbaan, de naam alleen al, zou het daar warmer zijn. We kregen een fraai uitzicht over de Duinen, versierd met een laag sneeuw, erg sfeervol.

Enkele jaren terug ids op deze plek veel bos gekapt, dit om het zand de kans te geven om te gaan stuiven, de eerste resultaten kun je al waarnemen. Langzaam zie je bepaalde duintjes zich uitbreiden en verplaatsen. Langs de Waalwijkse baan is het de bedoeling dat er meer hei opkomt en dat dit een eenheid gaat vormen met de andere kant van deze zandbaan, ook daar zit schot in. Het is een plek waar je van de zomer de roodborsttapuit kunt waarnemen en de veldleeuwerik kunt horen zingen. Nu was het er stil, op een gil na, het kon niet uitblijven, er ging iemand onderuit op het gladde fietspad, gelukkig liep dit goed af en konden we onze tocht vervolgen, op naar de koffie.

Bij de IJsbaan aangekomen werd het aanzienlijk drukker, immers het had gevoren en de ijslaag op de baan was stevig genoeg. Er werd naar lieve lust geschaatst, iets wat je niet ieder jaar ziet. We hielden halt bij de picknickbank, de thermosflessen werden tevoorschijn gehaald en een welverdiende boterham. De IJsbaan is aangelegd in de twintiger jaren van de vorige eeuw, in het kader van de werkverschaffing. Toen waren er veel werklozen, deze werden aan het werk gezet en men liet op deze plek de ijsbaan uitgraven, met schop en kruiwagen werd deze plas uitgediept. Jaren heeft hij er wat verwaarloosd bijgelegen, een aantal jaren terug heeft Natuurmonumenten de plas weer opgeschoond en veel hout eruit verwijderd. Nu kan men er weer zijn rondten maken op het ijs,

rond het eiland, de bordjes niet zwemmen namen we maar voor lief.

Wij zetten onze natuurtocht voort en verlieten het hondenparadijs, deze omgeving is namelijk hondenlosloopgebied. Door het naaldbos liepen we terug naar de Eftelingsestraat, velen hadden hier al eens gefietst. Het was deze ochtend erg rustig, wat de vogels betreft, een heel enkele keer hoorden we een boomklever en het roffelen van de grote bonte specht.

Maar het witte landschap maakte veel goed, er hangt met sneeuw een heel aparte sfeer, het is stil, de lucht lijkt heel zuiver, de natuur is in rust. Al is dat laatste schijn, onder het sneeuwdek vindt er volop ontwikkeling plaats, planten verzamelen krachten, om uit te schieten, zo gauw de temperatuur omhoog gaat, zaden beginnen al te ontkiemen

Toch had iedereen genoten, nog één keer gingen we het spiegelgladde viaduct op en kwamen zo terug bij onze

parkeerplek. Op naar de Moer, tegenover de kerk, dronken we nog wat en werd er gezellig bijgepraat, zoals gebruikelijk bij Ken en Geniet. Deelnemers bedankt voor uw gezelschap en tot de volgende keer.

Christ Grootzwagers

JAARVERSLAG VWG KEN EN GENIET 2016

De vogelwerkgroep telt in 2016, 36 leden.

We zijn het jaar 2016, om precies te zijn op 16 februari, met een aantal leden van de ijsvogelwanden-werkgroep begonnen met het schoonmaken van de ijsvogelwanden in de Dongestroom en de kunstmatig aangelegde wanden bij 's Gravenmoer. Dit jaar is er wel activiteit gezien maar hebben we geen broedresultaten kunnen vastleggen.

Onze tweede activiteit was een werkgroepledenbijeenkomst op 25 februari, daarin hebben we teruggekeken op de excursies van 2015, naar de resultaten en bevindingen van de diverse projecten waaraan we hebben deel genomen in 2015, zijn de nieuwe excursies voor 2016 aangekondigd en na de pauze hebben we een korte presentatie over tuinvogels bekeken.

In 2016 hebben we een vijftal excursies georganiseerd voor de vogelwerkgroep te weten;

- 19 maart Plantloon, met 14 leden hebben we 28 vogelsoorten gezien.
- 09 april Oude Buisse Heide, met 15 leden hebben we 56 vogelsoorten gezien.
- 07 mei Baardwijkse Overlaat, met 23 geïnteresseerden hebben we 50 vogelsoorten gezien.

- 18 juni Groote Peel, met 17 leden hebben we 50 vogelsoorten gezien.
- 29 oktober Trekvogeltocht Zeeuws-Vlaanderen, met 17 geïnteresseerden hebben we 47 vogelsoorten gezien.

Vanaf 16 maart hebben we wekelijks tot begin juli een **BMP-telling** uitgevoerd op Huis ter Heide.

Bij de groep die het deelgebied Plakkeven en Velden achter de Spinner inventariseerden, te weten; John van Gestel, Thieu Verharen, Stephan Worm en Leo Reijnierse, werden uiteindelijk van 66 vogelsoorten (mogelijke) broedgevallen vastgesteld. Twintig andere bijzondere vogelsoorten voldeden niet aan de interpretatie welke gesteld worden zoals bv. eenmalig in het gebied aangetroffen of buiten de datumgrenzen.

Een andere groep welke het deelgebied Midden inventariseren, te weten; John en Marie-José van Gestel, komen respectievelijk uit op 50 vogelsoorten met (mogelijke) broedgevallen en 10 welke niet voldoen aan de interpretatie. De turflijst van door ons waargenomen vogelsoorten op Huis ter Heide bedraagt al meer dan 120 verschillende soorten. Deze gegevens zijn in een verslag doorgestuurd naar **Natuurmonumenten** en naar **Sovon**.

Ook heeft de vogelwerkgroep in 7 "vogelreservaten" 87 nestkasten voor zangvogels hangen voor studies aan nestkastbroeders. Slechts 4 vogelsoorten hebben hierin gebroed. Volgens de controle zijn er 156 koolmezen, 47 pimpelmezen, 2 bonte vliegenvangers en 2 boomkluvers succesvol uitgevlogen.

Deze gegevens zijn doorgestuurd naar **NestKast** en **Sovon**.

Voor het project **MUS** (Meetnet Urbane Soorten) zijn een vijftal groepen actief in Dongen en 's Gravenmoer. Het meetnet omvat een drietal tellingen in het voorjaar waarin 8 tot 12 telpunten in het dorp worden gedaan wat resulteert in het onderstaande;

Postcodegebied 5109 ('s Gravenmoer) in 2016 – 45 vogelsoorten.

Postcodegebied 5104 (Dongen) in 2016 – 39 vogelsoorten.

Postcodegebied 5107 (Dongen) in 2016 – 42 vogelsoorten.

Postcodegebied 5103 (Dongen) in 2016 – 32 vogelsoorten.

Postcodegebied 5101 (Dongen) in 2016 – 35 vogelsoorten.

Deze gegevens zijn doorgestuurd naar **Sovon**.

Jaar	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Uil	KU	KU	KU	KU	KU	KU	KU	SU	SU	SU	SU	SU	SU	SU
Bezochte kasten	33	34	39	40	39	40	35	38	42	44	57	64	68	67
Broedgevallen	8	8	12	7	14	10	14	9	15	20	17	22	19	21
Uitgevlogen jongen	25	29	39	15	46	25	33	16	37	40	39	43	51	43
Winterroestplaats														
Predatie														
Verdronken								1						
Kat of hond									1					
Verongelukt / dood			3		8					6		7		
Kannibalisme			2	?										
Verstoring		1												

Jaar	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Uil	RU	RU	RU	RU	RU	RU
Bezochte kasten						
Broedgevallen	4	1	1	2	4	4
Uitgevlogen jongen	6	2	1	6	10	11
Winterroestplaats	13	8-feb	2/0	0	13	13
Predatie						
Verdronken						
Kat of hond						
Verongelukt / dood						
Kannibalisme						
Verstoring	2					

Ook de leden van de uilenwerkgroep hebben weer 67 steenuilkasten en 35 kerkuilkasten gecontroleerd op broedresultaten. Hier zijn 43 jonge steenuilen en 33 jonge kerkuilen succesvol uitgevlogen. Deze gegevens zijn doorgestuurd naar **Brabants Landschap**.

Conclusie;

Voor de kerkuil was 2016 een redelijk goed jaar.

We hadden evenveel broedgevallen als in het topjaar 2014 maar nu met een lager aantal uitgevlogen jongen. De oorzaak daarvan moet gezocht worden in zeer wisselende weersomstandigheden.

De steenuil zat met het aantal broedgevallen weer op het niveau van 2014 maar het broedsucces was ook wisselvallig. Ook hier zoeken we de oorzaak in het wisselend weerbeeld.

De ransuil heeft in 's Gravenmoer op 4 plaatsen gebroed. Er zijn parende ransuilen waargenomen en er is voedseloverdracht gezien.

De laatste projecten van dit jaar zijn in de periode van 15 december tot 31 december gedaan.

Twee groepen van de vogelwerkgroep hebben **PTT-tellingen (Post Transect Tellingen)** in het najaar (wintertellingen) gedaan in het gebied "de Langstraat" (met 34 soorten) en "omgeving Tilburg en Loonse Plakke" (met 57 soorten).

Bij een PTT telling worden, op 20 telpunten in een vastgestelde route om de 500 meter, vijf minuten lang alle vogels geteld.

Opvallend in de Langstraatroute zijn de terugkeer van de vele kramsvogels op één bepaalde plek, de ijsvogel, grote groepen Canadese-grauwe- kol- en rietganzen.

Opvallend in de Loonse Plakke-route zijn de weinige soorten ganzen, maar daar staat tegenover de vele buizerds, kramsvogels, kauwen, roeken en spreeuwen.

Deze gegevens zijn doorgestuurd naar **Sovon**.

Vermeldenswaardig is nog dat leden van de vogel- en tuinwerkgroep een vogelobservatiehut hebben gemaakt op onze natuurtuin Kandoel. Vele leden hebben hier dankbaar gebruik van gemaakt gezien de mooie plaatjes die ze ons via: Facebook

(<https://www.facebook.com/groups/226230174383132/>) tonen.

Tot op heden zijn er al 40 vogelsoorten waargenomen vanuit de hut, 4 soorten zoogdieren zijn waargenomen waaronder bruine rat, muis, konijn en wezel en een amfibie, de groene kikker.

BIJENPLANT IN BEELD

WITTE KLAVER (*Triflóium répens* L.)

Toen...

'We bezichtigden standen van 200 en 400 volken en konden ons voorstellen welk een reusachtige oogsten daar in goede jaren gemaakt konden worden'. Zo lezen we in het jaarverslag 1937 van de Leidse Imkervereniging. Ter gelegenheid van haar 25-jarig bestaan had de vereniging een excursie per bus georganiseerd naar de Wieringermeerpolder, toen ook wel 'Nieuw Nederland' genoemd. De leiding van de excursie berustte bij de heer Vergouwen, die in de Wieringermeer had gewoond en geïmkerd.

In het Groentje van februari 1936 schreef hij over de oogsten die daar in 1935 werden binnengehaald. Laten we hem zelf even aan het woord: 'Om met de deur in huis te vallen, kan ik u mededelen dat 1935 in opvolging weer best is geweest in honinggewin in Nieuw Nederland. Door één kast werd de brutaliteit zo ver doorgevoerd dat *onder de vliegplank* werd gebouwd, dus in de vrije buitenlucht. Zeker drie pond raathoning heb ik daar weggesneden.

Nu het al genoemde slingerlijstje:

1e slingering op 13, 14 en 15 juni 136 pond;

2e slingering op 27, 28 en 29 juni 178 pond;

3e slingering op 11, 12 en 13 juli 220 pond;

4e slingering op 31 juli en 1 en 2 augustus 361 pond.

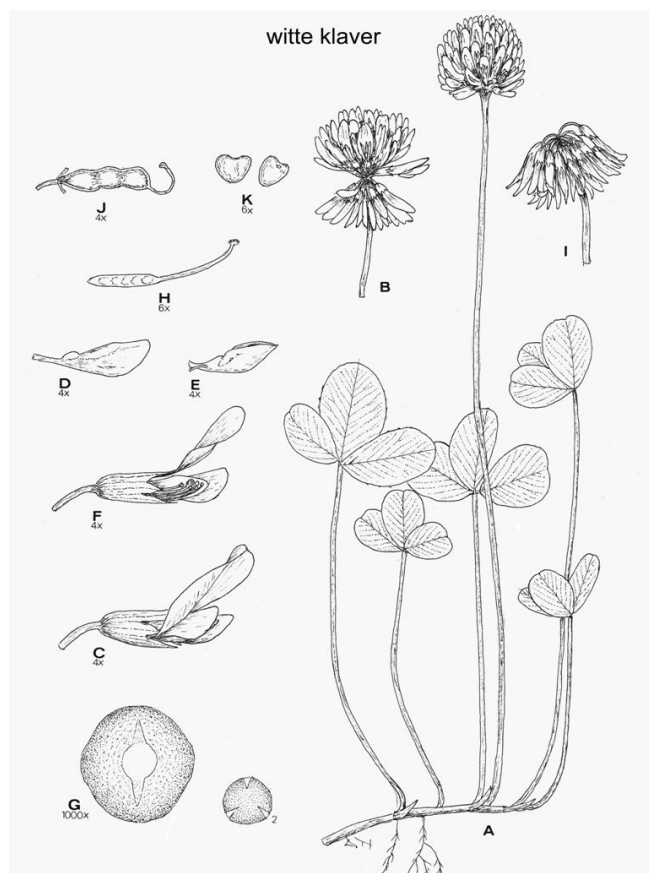
Dit alles werd bereikt met zeven voorjaarsvolken in kasten.

In het volgende nummer schreef hij: 'Van 10 juni tot begin augustus is de klaver bevlogen en door het warme weer in deze drachtmaanden is hiervan de opbrengst schitterend geweest.'

En nu

'De Hoop Biologyske Buorkerir staat op een groot bord bij de toegang van de statige kop-hals-romp boerderij nabij het Friese dorp Joure. Aan het grasland is te zien waar het land van deze boer ophoudt en dat van de boeren met intensieve bedrijfsvoering begint. De koeien van de eerste liggen in het weelderige grasland dat wit ziet van de witte klaver en waarvan de randen een grote diversiteit aan plantensoorten bevatten, in de omringende weilanden staat alleen maar gras, door bemesting met kunstmest heeft de witte klaver geen kans om zich te vestigen. Hoewel hun aantal toeneemt is het aandeel biologische

sche veeteeltbedrijven in ons land helaas nog maar 1%. Een forse toename van dit soort bedrijven zou structureel een grote verbetering van de bijenweide betekenen.

A deel van de plant met bloeiwijze **B** bloemhoofdje gedeeltelijk met uitgebloeide bloemen **C** bloem **D** zwaard **E** kiel **F** deel van de bloem met meeldraden **G** stuifmeelkorrel **1** equatoriaal **2** polair **H** stamper **I** hoofdje met vruchten **J** vrucht **K** zaad

De beste drachtplant

Als drachtplant is witte klaver namelijk de beste bijenplant in ons land. Uit analyses van Nederlandse honing is gebleken dat stuifmeel van deze plant in de

meeste monsters werd aangetroffen. Dat was vroeger zo en ook nu nog ondanks de intensivering van de landbouw. Ook mondiaal gezien staat de witte klaver bovenaan, er is geen andere plant op de wereld waar zoveel honing van wordt gewonnen als van de witte klaver.

Nectar

Witte klaver is een overblijvende plant en behoort tot de vlinderbloemenfamilie (*Leguminosae*). De bloemen staan in een hoofdje en buigen naar beneden als ze zijn uitgebloeid. De kroonbladen zijn met elkaar vergroeid en vormen aan het begin een buisje van ongeveer 3 mm lang. De nectar, die aan het begin van de meeldraden vrijkomt, is

dus gemakkelijk voor de bijen bereikbaar. De mate waarin de nectar wordt afgegeven is sterk afhankelijk van temperatuur en bodemgesteldheid. Algemeen wordt aangenomen dat witte klaver de meeste nectar afgeeft bij warm weer. De plant past zich echter aan bij het klimaat. Zo is uit een onderzoek gebleken dat een kloon afkomstig van IJsland optimaal nectar produceert bij 10°C en uit Denemarken bij 18°C. Een kalkrijke bodem is een voorwaarde voor de productie van nectar.

Vermeerdering

Witte klaver vermeerdert zich door het vormen van bovengrondse uitlopers, waaraan zich wortels vormen, alsmede door de vorming van zaad. Voor dat laatste is kruisbestuiving een vereiste. Bijen zijn de beste bestuivers van de plant. Het is gewenst dat de bestuiving spoedig plaats vindt, want 3 6 5 dagen na het begin van de bloei vermindert de kans op zaadvorming sterk.

St. ANNABOS 5-02-2017

De wekker liep weer op tijd af, opstaan, eten, hondje uit laten en dan op stap, met een enthousiaste groep Ken en Genieters. Deze ochtend reden we richting Ulvenhout, de zon kwam net door, het was wat nevelig, een prachtig gezicht. Via het Burgtsebaantje, waarvan het laatste gedeelte zandpad is, kwamen we net voorbij de zogenaamde Eikenmik, bij onze parkeerplek.

Jos van Dongen vertelde daar het één en ander over de ontstaansgeschiedenis van het te bezoeken gebied. Zo ook over de Eikenmik, een oude eik, die aan zijn basis gesplitst is, dit was en is een plek waar men afsprak, een baken in de omgeving.

Het St. Annabosch, dat eigenlijk Annabosch heet, is vernoemd naar Anna van Egmond, echtgenote van Prins Willem van Oranje Nassau. Het Annabosch is aangeplant tussen 1551 en 1554 en oorspronkelijk ligt rond dit bos een aarden walletje, dat alleen nog in het westen terug te vinden is en waarover gedeeltelijk ons wandelpad voerde. De meer oostelijk gelegen Rooyaaldreef, vernoemd naar Koning Stadhouder Willem III is een brede majestueuze laan met hoge loofbomen, die door de aanleg van de A58 helaas veel aan schoonheid ingeboet heeft. Tot het Ulvenhoutse bos behoren tevens het Voorbos, het Nieuwbos, het Prinsenbos en het Chaambos. Totaal is het gehele bosgebied 729 ha groot, het is een bezit van Staatsbosbeheer.

Jos zou ons deze dag inwijden in het masthout, daar er nu nog weinig planten bloeien e.d. Dennen en sparren staan er in deze omgeving genoeg, landgoedeigenaren lieten hele bossen aanplanten, dit voor de houtopbrengst. Men dacht er rijk(er) van te worden en zag het als investering voor de toekomst. Echter deze vlieger ging niet helemaal op, door het sluiten van de mijnen in ons eigen Zuid Limburg, was er bijna geen behoefte meer aan dit hout. Voor andere doeleinden als stuthout was het niet zo geschikt, daarvoor bevatte het veel teveel hars.

Jos maakte bij enkele grote dennen een eerste stop en vertelde waaraan je de verschillende bomen kunt herkennen. Natuurlijk

gedeeltelijk aan hun vorm en schors, maar een gemakkelijk kenmerk zijn de vruchten, de kegels. Natuurlijk is het voornaamste herkenningsmiddel de zetting van de naalden enz.

Herkennen van leden uit de dennenfamilie

1. Bekijk de naalden. Zitten ze per 1 (solo) ga naar stap 2 of met meerdere tegelijk aan de tak (duo of legio) ga naar stap 4 Als de naalden per stuk aan de tak vastzitten, vallen de geslachten *Pinus* (den) en *Lark* (*larix*) af.

2. Kijk naar de aanzet van de naald. Hoe zit hij aan de tak vast? Zit hij in het hout of niet? Je kan dit het beste zien aan de onderkant van de tak als de naalden niet rondom staan. Trek vervolgens een naald van de boom. Gaat dat moeilijk of gaat er een stukje bast mee. Dan heb je grote kans dat je met een *Picea* te maken hebt. Bij een *Picea* komt de naald uit het hout.

Je kan voor de zekerheid nog een controle uitvoeren door de kegel te zoeken (aan of onder de boom). Bij *Picea*'s hangen de kegels aan de boom. Kijk eventueel met een verrekijker naar

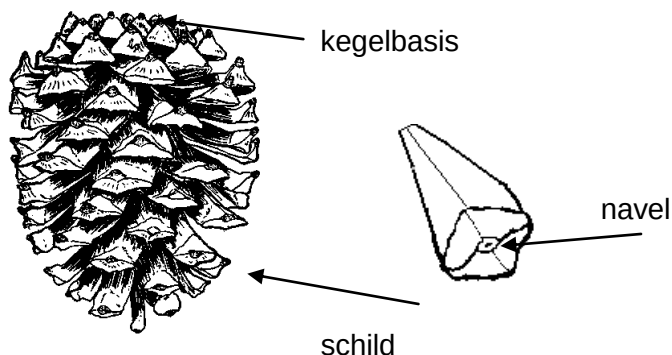
de boomtop. Daar hangen vaak de meeste kegels. De kegel voelt bij een Picea vaak relatief zacht. Hij is niet verhout zoals bij een den.

3. Geen Picea wel een enkele naald. Dan is het een van de andere geslachten met 'spar' in de naam. Heeft de naald een kort steeltje, staan bovenop de twijg sommige naalden op de kop (lichte kant naald naar boven) en is er sprake van een kleine, hangende kegel -> Hemlockspar

- Heeft de naald een ronde aanzet -> Pseudotsuga of Abies Pseudotsuga: hangende kegel met 3-tandige dekschubben = Douglasspar (zie afbeelding hiernaast) De kegels liggen altijd in zeer grote aantallen onder en rond de boom. Douglassparren hebben ook een hele opvallende schors!

- Abies: Kegel staat op de tak. Valt uiteindelijk helemaal uiteen. Het ontbreken van kegels duidt vaak op Abies. Mogelijk vind je wel een kegelspil op de takken en losse zaadschubben onder de boom.

4. Naalden met meerderen tegelijk aan de tak. Zijn het lange naalden en zitten ze per 2, 3 of 5 aan de tak? Is daarnaast de kegel verhout (zie afbeelding hieronder)? Dan heb je te maken met een Pinus (den)

Zitten de naalden in kransen aan de tak? Dan kan het een larix zijn, maar het kan ook een cedar zijn.

Larix: Ontzettend veel kegels aanwezig, verliest naalden in de winter. Naalden plat

Cedar: Kegels staand op de takken. Mooi rond in het voorjaar. In de winter vallen de kegels uiteen zoals bij een Abies. Behoudt naalden in de winter.

Jos vertelde vast nog veel meer, maar dan zou het weleens kunnen gaan duizelen, dus beperk ik me even tot deze soorten. Wij wandelden

verder en letten extra goed op, er werd aan naalden gevoeld, geteld en hier en daar raapten de deelnemers kegels.

We liepen dan weer eens door een laan en ook over smalle paadjes. Paadjes ontstaan bij het ontwateren van het gebied, men groef hier sloten en als die onderhouden werden, wierp men de blubber op het pad, zodat men een soort van dijkje kreeg.

Aan de rand van een weiland, dat duidelijk terug gegeven was aan de natuur hielden we onze pauze. Jos had ons al eens meer iets verteld over zijn andere hobby, het brouwen van drank. Als we bij vlier, jeneverbes, sleedoorn e.d. uitkwamen wist hij altijd te vertellen wat voor lekkere drankjes men daarvan kon maken. Tja en dan kwam weleens de vraag, kunnen we dat ook eens proeven, nou deze dag hadden we het getroffen. Jos deed zijn verhaal, over zijn recepten, de smaak van de diverse bessen, hetgene wat eraan toegevoegd moest worden enz. Dat vonden we allemaal heel interessant, maar wij wilden proeven. De kruik kwam tevoorschijn en de proefglaasjes werden gevuld, nou en de smaak was voortreffelijk en de stemming werd steeds beter. Dat hier Lenie en Ad op de foto staan berust louter op toeval, iedereen deed zijn eigen tegoed. Maar voor één keer moet dit kunnen.

Maar toch moesten we nog verder, regelmatig stilstaand om naar onze gids te luisteren. Er werd nog wat verteld over de bosbes, het voorkomen duidt altijd erop dat je in een oud bos loopt. Nu stonden ze nog maar net in knop, later verschijnen de bloempjes en daarna de bessen.

Na afloop hebben we lekker wat gekletst en wat gedronken bij Brasserie Schutterslust. Jos bedankt alweer voor deze prachtige ochtend, hik.

Christ Grootzwagers

Het zal u vast al opgevallen zijn dat ik als voorzitter, bijna alle verslanschrijf, wilt u ook eens een verhaaltje schrijven over een natuurbelevenis of wandeling met onze vereniging, dan is dit van harte welkom. Gewoon eens een keertje aan beginnen, uw verhaal is welkom.